Folwark Kultury — dokumentacja koncepcyjna wniosku EOG

Miejski Ośrodek Kultury w Żorach

Wersja do konsultacji · 01.10.2026

Spis treści

FOLWARK KULTURY

Koncepcja merytoryczna — folwark w Baranowicach (Żory) jako rozszerzenie istniejącej działalności edukacyjno-regionalnej MOK Żory 2

Folwark to nie nowy projekt, tylko rozbudowa istniejącego ekosystemu 2

1. Programy pracowni tematycznych 3

2. Zagospodarowanie terenu 5

3. Motyw śląskich i żorskich legend — oś programu dla dzieci 5

4. Pełny roczny kalendarz obrzędowy 6

5. Scenariusz wydarzenia flagowego: Święto Ogniowe w Baranowicach 6

FOLWARK KULTURY

Koncepcja merytoryczna — folwark w Baranowicach (Żory) jako rozszerzenie istniejącej działalności edukacyjno-regionalnej MOK Żory

Wnioskodawca: Miejski Ośrodek Kultury w Żorach (MOK Żory), ul. Dolne Przedmieście 1, 44-240 Żory **Robocza nazwa projektu:** *Folwark Kultury* **Lokalizacja:** dawny folwark, ul. Zamkowa 91, Żory–Baranowice, dz. ewid. 1089/33, 816/33, 1746/51, 1744/51, 711/39, 1087/33, obręb Baranowice — **sąsiedztwo Pałacu Baranowice**, gdzie MOK od 2023 r. prowadzi Dział Edukacji Regionalnej

---

Folwark to nie nowy projekt, tylko rozbudowa istniejącego ekosystemu

MOK Żory już dziś prowadzi dokładnie ten profil działalności, o który opieramy koncepcję. Folwark nie tworzy nowego programu od zera — **przejmuje i skaluje na kolejną lokalizację** to, co MOK realnie robi od lat:

Istniejący zasób/program MOK	Rola w koncepcji Folwarku Kultury
Dział Edukacji Regionalnej w Pałacu Baranowice (zespół specjalistek, odznaczone srebrną odznaką za zasługi dla woj. śląskiego, nagrodami Prezydenta Miasta). Wcześniej Centrum Edukacji Regionalnej w Osinach.	Kadra merytoryczna gotowa do prowadzenia programu folwarku — nie trzeba budować zespołu od zera bazując na nowych pracownikach.
Muzeum Ognia (jednostka w strukturze MOK) – posiada stałą ekspozycję dotyczącą ognia oraz historii Święta Ogniowego w Żorach.	Naturalny, wewnętrzny partner dla osi tematycznej „ogień" i Święta Ogniowego
Miejska pasieka BeeBee (program MOK) – MOK zatrudnia i współpracuje z edukatorami, którzy prowadzą lekcje pokazowe dla szkół i przedszkoli w pasiece miejskiej.	Bezpośrednia baza dla pracowni pszczelarskiej — folwark jako druga, dydaktyczna lokalizacja istniejącego programu edukacyjnego.
Gotowe koncepcje merytoryczne do realizacji w Folwarku Kultury	**Tydzień Gwary Śląskiej** – gotowy format do pracowni skryptorium / programu jesiennego. Wydarzenie dla regionalistów związanych z gwarą – MOK jako lider regionu.
	Śląska Mapa Mówiona – dokumentowanie gwary z udziałem młodzieży i seniorów — tworzenie interaktywnej bazy połączonej ze skryptorium – próbki

Istniejący zasób/program MOK	Rola w koncepcji Folwarku Kultury
	mowy i pisma w różnych podregionach śląska **Śląski Kalendarz Obrzędowy** – roczny kalendarz wydarzeń Folwarku oparty o rok obrzędowy – program rotuje min. 4 razy w roku. Warsztaty tematyczne związane z danym okresem w roku obejmujące: zajęcia aktywizujące, plastyczne, edukacyjne oraz nowe media. Bazę kalendarza można stale rozwijać o kolejne narzędzia dydaktyczne. Plenery fotograficzne – wykorzystamy doświadczenie w realizacji plenerów i wystaw czasowych – model dla sali wystawienniczej folwarku.

1. Programy pracowni tematycznych

Pomieszczenie (pow.)	Nowa tematyka	Program / powiązanie z istniejącym zasobem MOK	Grupy docelowe
Pomieszczenie wystawiennicze (53,71 m²)	**Strój i Słowo -** interaktywna przestrzeń wystawiennicza regionu (nie muzealna — wystawa ma być modułowa i stale rozbudowywana, nie stała ekspozycja zamknięta w gablotach)	Fotograficzna wystawa stroju śląskiego — poszczególne elementy stroju prezentowane w powiększeniu, z opisem dwujęzycznym (nazwa gwarowa + znaczenie/pochodzenie), budowana modułowo i stale poszerzana o kolejne elementy i warianty regionalne; obok — kącik legend żorskich (Skarbnik, Burmistrzanka, Rusałki, Utopek, Śmieszek) w formie interaktywnej, angażującej zwiedzającego (np. zagadki, elementy do dotknięcia/przesunięcia, punkt do wysłuchania legendy), a nie tablic do biernego czytania. Przestrzeń projektowana z myślą o łatwej rotacji i dokładaniu nowych wątków bez przebudowy całości.	Wszyscy odwiedzający, szkoły, turyści
Pracownia skryptorium (15,11 m²)	**Pracownia pisma, gwary i pamięci regionalnej**	Miejsce realizacji projektów: „Tydzień Gwary Śląskiej” i „Śląska Mapa Mówiona”:	Szkoły, seniorzy jako mentorzy/eksperci,

Pomieszczenie (pow.)	Nowa tematyka	Program / powiązanie z istniejącym zasobem MOK	Grupy docelowe
		warsztaty godki śląskiej, nagrywanie wspomnień mieszkańców, kaligrafia na bazie historycznego pisma żorskiej pieczęci, spisywanie legend przez dzieci	rodziny
Pracownia zielarska (18,89 m²)	**Pracownia ziół i tradycji zielarskiej**	Rozpoznawanie roślin z ogrodu folwarku, zbiór, suszenie i przechowywanie ziół, napary i mieszanki ziołowe; zioła z pracowni trafiają do kuchni społecznej jako przyprawy i dodatki do przetworów	Rodziny z dziećmi, seniorzy, koła gospodyń
Pracownia – kuchnia społeczna + zaplecze (21,81 + 5,5 + 7,47 + 9,05 m²)	**Pracownia – kuchnia społeczna** (zaplecze: spiżarnia na przetwory, komora do kiszenia, magazyn suchy, zmywalnia)	Kuchnia jako wspólna praca i wiedza przekazywana między pokoleniami. Przykładowe tematy zajęć: **kuchnia sezonowa** (z plonów warzywnika i sadu folwarku), **przetwory**, **kiszenie**, **kuchnia zero waste** — pokazana nie jako nowy, modny trend, ale jako naturalna podstawa gospodarowania na śląskiej wsi, gdzie nic się nie marnowało. Zajęcia współprowadzone z kołami gospodyń wiejskich i seniorami; tworzenie bazy przepisów kuchni śląskiej z nazwami po polsku i po śląsku. Przy większych grupach i wydarzeniach — współpraca z kuchnią szkoleniową w nowym segmencie budynku.	Rodziny z dziećmi, szkoły, seniorzy jako mentorzy, koła gospodyń wiejskich, mieszkańcy Baranowic, grupy zorganizowane
Pracownia pszczelarska (22,17 m²)	**Pracownia pszczelarska**	**Bezpośrednia kontynuacja miejskiej pasieki prowadzonej przez MOK** — folwark jako druga lokalizacja/zaplecze	Szkoły, rodziny, lokalni producenci, dotychczasowi odbiorcy BeeBee

Pomieszczenie (pow.)	Nowa tematyka	Program / powiązanie z istniejącym zasobem MOK	Grupy docelowe
		edukacyjne istniejącego programu; edukacja o pszczole kraińskiej, produkcja miodu i kosmetyków	
Sala wielofunkcyjna (72,61 m² istniejąca + do 400 m² nowa)	**Sala edukacji regionalnej i wydarzeń**	Prelekcje, pokazy multimedialne, projekcje, teatry w wersji kameralnej, wydarzenia cykliczne (Dni tematyczne, Jarmark, Dożynki), finały ścieżek edukacyjnych dla dzieci	Wszystkie grupy, duże wydarzenia

2. Zagospodarowanie terenu

- **Krąg kowalsko-ogniskowy z zadaszonym paleniskiem** — serce programu Święta Ogniowego: pokazy kowalstwa, ogniska edukacyjne, kameralne teatry ognia – nawiązanie do tradycji kowalskich dzielnic Żor: Rowień i Folwarki
- **Warzywnik, sad, uprawa trójpolowa** — żywa lekcja historii rolnictwa i przetwórstwa; plony trafiają bezpośrednio do kuchni społecznej (kuchnia sezonowa, przetwory, kiszonki); tworzenie bazy przepisów kuchni śląskiej, wyposażenie warzywnika i sadu w nazwy po polsku i po śląsku – dbałość o pielęgnację gwary śląskiej na każdym kroku
- **Ule pszczelarskie** — bezpośrednio powiązane z programem pasieki
- **Gołębnik** — nawiązanie do wciąż praktykowanej na Górnym Śląsku tradycji hodowli gołębi. Spotkania gołębiorzy, wymiana doświadczeń praktyków, spotkania z hodowcami gołębi, okazjonalnie – wystawa gołębi
- **Pergole, trejaże, ławki, zbiorniki wodne** — przestrzeń zajęć plenerowych, wydarzeń tematycznych i naturalna sceneria dla legend z naszego regionu

3. Motyw śląskich i żorskich legend — oś programu dla dzieci

Legenda / postać	Powiązanie tematyczne	Miejsce w programie folwarku
Skarbnik	Górnictwo, praca pod ziemią, solidarność zawodowa	Pracownia wystawiennicza — kącik „zawody i rzemiosła regionu”; warsztaty z rekwizytami (lampki, czapki górnicze), Barbórka – pielęgnowanie tradycji górniczej
Łakoma Burmistrzanka / córka Burmistrza	Legenda osadzona w samym mieście Żory	Wprowadzenie do Święta Ogniowego w sali wystawienniczej — most między legendą a historią pożarów

Legenda / postać	Powiązanie tematyczne	Miejsce w programie folwarku
Rusałki, Skrzaty	Folklor leśny i wodny regionu	Ogród, sad, ścieżki między pergolami jako trasa rajdu terenowego / ścieżki edukacyjnej
Utopek z Ławczoka	Lokalna legenda wodna	Ogród, sad, ścieżki między pergolami jako trasa rajdu terenowego / ścieżki edukacyjnej
Śmieszek	Nawiązanie do stawu Śmieszek	Wątek poboczny, postać do wykorzystania podczas rozbudowywania programu w kolejnych latach

4. Pełny roczny kalendarz obrzędowy

Synteza rytmu Święta Ogniowego, formatu „Śląskiego Kalendarza Obrzędowego" (12 miesięcy)

Pora roku	Wątek obrzędowy	Pracownia wiodąca
Wiosna (marzec–maj)	Zwyczaje wiosenne, **Święto Ogniowe** (11 maja) — wydarzenie flagowe	Krąg kowalsko-ogniskowy, sala wystawiennicza
Lato (czerwiec–sierpień)	Dożynki, zioła i plony, kuchnia sezonowa i pierwsze przetwory, legendy leśno-wodne, ścieżki i rajdy dla dzieci	Pracownia zielarska, kuchnia społeczna, ogród/sad, ścieżki terenowe
Jesień (wrzesień–listopad)	Tydzień Gwary Śląskiej, odpust parafii św. Jadwigi Śląskiej (niedziela po 15 października — naturalny punkt lokalnych obchodów), Jarmark Świętomarciński (11 listopada), legenda o Skarbniku	Pracownia skryptorium, sala wielofunkcyjna, teren przy parafii
Zima (grudzień–luty)	Zwyczaje zimowe, kuchnia z zapasów (kiszonki, przetwory), śląskie potrawy świąteczne, warsztaty rzemieślnicze jako oferta sezonu niskiej frekwencji plenerowej	Kuchnia społeczna

Uzasadnia to **całoroczne wykorzystanie infrastruktury** — istotny argument dla kryterium trwałości i zdolności obiektu do funkcjonowania przez cały rok, nie sezonowo.

---

5. Scenariusz wydarzenia flagowego: Święto Ogniowe w Baranowicach

Zasada: projekt **nie przenosi** historycznej procesji z centrum miasta (Rynek, parafia św. Filipa i Jakuba) — tworzy dla niej zaplecze edukacyjne i wydarzenie satelickie, w duchu popularyzacji i wsparcia głównych obchodów, a nie konkurencji wobec nich.

Faza 1 — tydzień poprzedzający (warsztaty w folwarku): - warsztaty kowalskie przy kręgu ogniskowym (kucie elementów towarzyszących procesji), - pracownia skryptorium: tworzenie „ksiąg pamięci" o pożarach i ocaleniu miasta, - pracownia zielarska: ziołowe kadzidła/wonności nawiązujące do dawnej obrzędowości, - zajęcia szkolne: historia pożarów Żor (1454, 1552, 1583, 1661, 1702, 1807);

Faza 2 — dzień główny (11 maja, centrum miasta): - udział grup z folwarku w historycznej procesji, - punkt informacyjno-edukacyjny obiektu na Rynku.

Faza 3 — wieczór/weekend satelicki w Baranowicach: - pokaz kowalstwa artystycznego przy kręgu ogniskowym, - kameralny teatr ognia, - poczęstunek regionalny przygotowany w kuchni społecznej z udziałem kół gospodyń wiejskich, napary z pracowni zielarskiej, - otwarcie wystawy czasowej, - pokaz sprzętu strażackiego.